

Jozef in de bijbel, de Koran en in het oude Syrië

Jozef en de vrouw van Potifar komen we niet alleen in de bijbel tegen, maar ook in de Koran. Het oordeel over de vrouw is veel minder zwart-wit. En nog weer veel sympathieker schrijft de Syrische kerkvader in de 4de eeuw na Christus over Jozef en Potifar.

Het verhaal van Jozef in de bijbel

Jozef, het verwende broertje

In het eerste Bijbelboek komen we het verhaal over Jozef tegen. We lezen dat Jozef de lievelingszoon van zijn vader Jacob is. Zijn eigen moeder, de lievelingsvrouw van Jacob, is overleden. Naast een jonger broertje Benjamin, zijn er nog 10 halfbroers. Jozef is verwaand en verwend en draagt trots zijn veelkleurige jas.

Jozef vertelt ook over zijn dromen waarin zijn ouders en broers voor hem zullen buigen. De broers kunnen Jozef niet uitstaan. Wanneer hij zijn broers opzoekt bij het vee nemen ze wraak en gooien hem in een put. Daarna halen ze hem met een touw er weer uit en verkopen hem zonder jas als slaaf. Zo komt hij in Egypte terecht. De broers gooien heel gemeen bloed op z'n mooie jas en waardoor vader Jacob denkt dat Jozef door een wild dier is verslonden.

De slechte broers

Het verhaal in de bijbel vertelt dat de broers ook verder bepaald niet deugdzaam zijn:

- Wanneer hun zus Dina verkracht is door een man op wie ze verliefd is, eisen de broers een besnijdenis van alle mannen van het dorp zodat Dina met haar liefde kan trouwen. Maar vervolgens vermoorden Simeon en Levi tegen alle afspraken in alle mannen van het dorp.
- Ruben slaapt met één van de bijvrouwen van Jacob.
- Judas wil zijn schoondochter doden omdat zij twee van zijn zoons heeft overleefd en zich als hoer heeft gedragen. Zijn laatste en jongste zoon gunt hij haar niet meer. Hij wordt echter zelf als de hoerenloper ontmaskerd.

De wijze Jozef in Egypte: verleiding, gevangenis en rehabilitatie

Na de beschrijving van de wandaden van de broers, vertelt het verhaal over de wijsheid, dromenkennis en onkreukbaarheid van Jozef in Egypte. Hij komt als mooie 17 jarige vreemdeling in het huis van Potifar, een soort minister van veiligheid onder de farao. De vrouw van Potifar probeert Jozef te verleiden. Jozef vlucht echter, met achterlating van zijn jas. Vervolgens wordt hij vals beschuldigd door de vrouw en hij belandt in de gevangenis. Daar helpt hij een bakker en schenker van de farao met het uitleggen van hun dromen. Dankzij de schenker mag hij twee dromen van farao over koeien en graanhalmen komen uitleggen. Hij voorspelt jaren van overvloed en jaren van misoogsten. Als 2de man van Egypte mag hij vervolgens het voedselbeleid van Egypte organiseren.

Het gezin weer samen

Wanneer de slechte jaren aanbreken heeft Jozef gezorgd voor grote graanvoorraden. Daar komen de broers van Jacob op af vanwege de honger in Kanaän. Ze herkennen hun broer Jozef niet. Nu is het Jozef die het zijn broers moeilijk maakt. Hij beschuldigt hen van spionage en van diefstal van een kostbare beker die hij zelf in hun bagage heeft laten stoppen. Ook eist Jozef de komst van zijn jongere broer Benjamin, de 2de oogappel van vader Jacob. Het blijkt dat de broers nu toch solidair met elkaar zijn en opkomen voor hun vader en hun kleine broertje. Tenslotte maakt Jozef zich bekend en komt de hele familie naar Egypte.

Als vader Jacob daar sterft, zijn de broers bang voor de wraak van Jozef. Maar Jozef zegt: het kwaad dat jullie deden heeft de Eeuwige gebruikt om uiteindelijk het goede te laten overwinnen.

Commentaar en uitleg

Opvallend is dat er nergens een veroordeling over het vertoonde gedrag wordt uitgesproken. Het verhaal wordt zonder commentaar verteld. Goed en kwaad worden verweven en als vanzelfsprekend wordt aangenomen dat het goede uiteindelijk zal overwinnen. ..

Het verhaal van Jozef en de vrouw van Potifar in de koran

Jozef, kind aan huis

De koran begint het verhaal van Jozef met de jaloezie van de grotere broers en zwijgt over alles wat eraan voorafgaat. Het heet een 'allerschoonste vertelling', en de hele sura 12 is eraan gewijd. De broers van Jozef gooien hem in een put en hij belandt uiteindelijk in Egypte. De koran beschrijft dat Allah ervoor zorgt dat Jozef in Egypte gekocht wordt. Jozef wordt er kind aan huis. De man zegt tegen zijn vrouw: 'mogelijk zullen wij hem als kind aannemen'. Hun namen worden niet vermeld. In de islamitische traditie zullen we hen later tegenkomen als Potifar en Zulaika.

Roddel in de stad

Het verhaal in de koran gaat direct verder met: '*zij was vervuld van liefde voor hem en hij voor haar*'. Als Jozef dan bij haar is krijgt hij een soort visioen en dat weerhoudt hem op het laatste moment van intimiteit. Hij vlucht, de vrouw houdt vast en zijn kleed scheurt. Bij de deur ontmoeten ze de heer des huizes. De vrouw moet excuus maken tegenover Jozef.

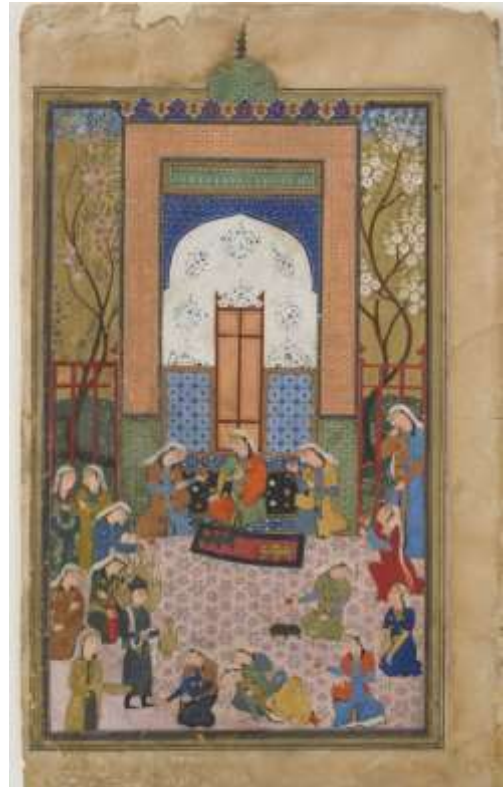
Vervolgens schrijft de koran over de roddel die is ontstaan: '*achterklap*' van '*enige vrouwen in stad*'. Daarom nodigt '*de vrouw van de Overste*' die vrouwen uit de stad voor een maaltijd waarbij ze ieder een mes krijgen. Dán komt Jozef op haar verzoek binnen en prompt snijden de vrouwen zich in hun vingers. Zij zeggen over Jozef: '*deze is geen menselijk wezen*' maar '*een eerbiedwaardige engel*'. De vrouw bekent: '*inderdaad heb ik begeerte voor hem opgevat*', en '*zo hij niet doet wat ik van hem verlang, zal hij gevangen gezet worden*'. Dan geeft Allah gehoor aan het gebed van Jozef dat de verleidingen zullen stoppen. '*Het inzicht*' breekt vervolgens door: '*laat hem gevangen zetten tot een zekere tijd*'

Nóg een keer de vrouw ...

In de koran komt de vrouw verder in het verhaal nóg een keer ter sprake. De schenker heeft Jozef in de gevangenis Jozef opgezocht. Hij krijgt daar van hem de uitleg van de droom van farao te horen. Vervolgens moet Jozef dan bij de farao komen. Maar Jozef gaat dan niet direct. Hij vraagt eerst om opheldering over het gebeuren rond de vrouwen die zich in hun vingers sneden. De vrouw van de overste verklaart dan dat Jozef tot '*de oprechten*' behoort. Dán heeft de farao er ook vertrouwen in dat Jozef betrouwbaar is en hij schenkt hem ook zijn vertrouwen. Jozef krijgt vervolgens de opdracht de voorraadschuren van Egypte te beheren.

Bijbel, koran en joodse invloed

Zo vertellen bijbel en koran het verhaal van Jozef net even anders. Opmerkelijk is dat Jozef in de koran liefde voor de vrouw opvat en slechts door een visioen van intimiteit wordt weerhouden. Verder valt op dat de vrouw excuus moet maken. Toch klinkt er iets meer begrip in deze versie door voor de vrouw, en is Jozef wat meer een gewone man die zich door een vrouw voelt aangetrokken. Het verhaal over de roddelende vrouwen heeft waarschijnlijk een joodse oorsprong. Er waren namelijk veel joodse verhalen en aanvullingen bij het verhaal van Jozef. Die joodse commentaren lijken de verhalen in de koran sterk te hebben beïnvloed. Een dergelijke joodse invloed lijkt vandaag ondenkbaar, maar bij het schrijven van de koran lag dat kennelijk anders.

Illustratie uit een manuscript uit c. 1525. Het is een uitgave met het verhaal over Jozef en Zulayka, verteld door de Perzische schrijver Jami.

We zien de vrouwen met mesjes en sinaasappeltjes. Zij snijden zich in hun vingers bij het zien van Jozef. Eén van de vrouwen valt zelfs flauw.

verhaal van Jozef en de vrouw van Potifar bij Efraïm de Syriër

Geen moraalpreekje

In het verhaal over de vrouw van Potifar lijkt het te gaan over een poging tot overspel. Het raakt daarmee aan iets dat zeer pijnlijk en verdrietig kan zijn. Daardoor leent het zich heel goed voor een strenge moraalpreek. En die zijn er heel veel geweest. Maar klopt dat wel?

Want het lijkt er op dat de vrouw er alleen maar toe dient om Jozef als een standvastige en onkreukbare man uit te beelden. Zij is niet meer dan figurant, zonder naam. Waarom zoveel negatieve aandacht voor haar?

De bijbel zelf doet dat in ieder geval niet.

In Genesis geen zedepreekjes, zoals Jezus dat ook niet doet.!

De persoon van Jozef

Wanneer we het verhaal gewoon goed lezen dan zien we dat Jozef niet alleen een hele mooie man is om te zien, maar ook een hele bijzondere charismatische persoonlijkheid. Als tegenspeelster bij zó'n Jozef past geen lellebel. De vrouw van Potifar is onder de indruk van de persoonlijkheid van Jozef, zij is slim en er is sprake van wederzijdse liefde. Dat zien we terug in de Koran. In de Perzische traditie is er zelfs sprake van een verheven liefde zoals bezongen in het bijbelboek Hooglied.

De uitleg van Efraïm de Syriër.

Heel bijzonder is de aanvulling bij dit verhaal door Efraïm de Syriër. Efraïm leefde van c. 305-373 en woonde in wat nu Oost-Turkije is, tóen grensgebied tussen het Romeinse Rijk en het Perzische Rijk. Hij was een groot dichter en schreef heel veel liederen door vrouwen in de vieringen te worden gezongen. Wat mannen preekten mochten de vrouwen zingen!

Efraïm schreef een uitleg bij het boek Genesis die bestaat uit extra verhalen. Uitleg en commentaar in de vorm van verhalen. Joden hebben dat ook altijd gedaan.

In het aanvullende verhaal van Efraïm over de vrouw van Potifar zien we dat ook zij in ere wordt hersteld. Prachtig is de oosterse verteltrant. In het kort komt dat hierop neer:

Potifar gooide Jozef zonder zijn kled in de gevangenis zoals de broers hem zonder kled in de put hadden gegooid. Maar Potifar was erbij toen Jozef de droom van de farao uitlegde voor de farao. Hij ging haastig naar huis. Zijn haast leek op de haast waarmee hij Jozef eerder aanklaagde. Hij vertelde zijn vrouw dat Jozef hun heer was geworden. De farao had Jozef met fijn linnen bekleed terwijl zij hem zonder kled in het gevang hadden geworpen. In plaats van boeien om zijn nek had hij een gouden ketting gekregen.

Maar de vrouw zei: wees niet bang. Ik zal je de waarheid vertellen. Ik was zelf verliefd op Jozef omdat ik in de ban was van 'zijn schittering'. Jozef zal jou niks aandoen omdat jij niet beter wist. Maar als Jozef echt een rechtvaardige is zal hij mij ook niets aandoen. Want als ik hem niet had beschuldigd dan was hij niet opgesloten en nooit 2de man van Egypte geworden.

En Jozef deed hen geen kwaad want hij wist dat de Barmhartige het kwade ten goede gekeerd had. Dat gold voor het kwaad van de broers die hem in de put gooiden en dat betrof ook de verleiding door de vrouw.

Het kwade tot deel van de weg naar het Licht

Zó geeft Efraïm zijn evangelische commentaar over de vrouw van Potifar. Hij laat nog sterker dan het bijbelverhaal zien dat het kwaad deel kan zijn van de weg naar het licht. Geen puur negatieve en veroordelende meer kleuring van de vrouw.

Het past de mens niet om absolute oordelen en veroordelingen uit te spreken, en ook niet om een moraalpreek te houden bij dit verhaal. De werkelijkheid is zo simpel niet.

Daarom is de aanvulling van Efraïm zo bijzonder! Hij is veel menselijker en evangelischer in zijn uitwerking dan een lange traditie van prekers ná hem. De tijd ontbrak om deze prachtige uitleg ook nog in de musical te verwerken.